

Stiefzus

Over het boek

Auteur: Jennifer Donnelly
Vertaler: Sandra Van de Ven
Uitgeverij: De Fontein
Jaar van uitgave: 2020

Over de maker

Jennifer Donnelly (Port Chester, 1964), groeit op op het platteland van de staat New York waar haar Ierse voorouders zich ooit vestigden. Het waren arme mensen die hun harde bestaan opvrolijkten met zang, dans en het vertellen van verhalen. Deze verhalen inspireerden Donnelly om te schrijven. Zij studeert Engelse literatuur in Londen. Debuuteert met een aantal romantische romans, haar eerste jeugdboek 'Met de noorderzon' verschijnt in 2003, ook 'De blauwe planeet' (2015) is een jongerenroman. Na 'Stiefzus' verschijnt 'Vergif' dat gebaseerd is op Sneeuwwitje.

1. VERHAAL

1.1 Korte schets

'Stiefzus' is een ontwikkelingsroman, gebaseerd op het sprookje van Assepoester: waar het sprookje eindigt, begint het verhaal. De auteur ontleent aan het sprookje een aantal magische figuren en elementen, toch slaagt ze erin een levensechte Isabelle te schetsen, op zoek naar een eigen identiteit herkenbaar voor vele jongeren.

Tips voor gesprek, eventueel na het bekijken van de boektrailer

- Hoe hebben de jongeren dit verhaal gelezen? Als een sprookjesversie van Assepoester of eerder als een psychologisch portret van Isabelle? Is dit uitgangspunt origineel?
- Is de titel goed gekozen? De subtitel is: "Schoonheid is niet altijd mooi." Past die bij het verhaal?
- 'Vergif' is het volgende boek van Donnelly? Wie heeft zin om dit te lezen?

1.2 Personages

Er is een afwisseling van realistische en magische figuren.

Isabelle is het hoofdpersonage. Het verhaal vertelt haar zoektocht naar een gelukkig evenwicht. Is aanvankelijk misnoegd, jaloeus op haar stiefzus en ongelukkig met haar opgelegde toekomst. Zij is gefascineerd door het leven van grote historische krijgers en koestert 1 droom: mooi zijn. Die droom laat ze varen wanneer ze zichzelf anders gaat zien. Voor Felix is ze de piratenkoningin. "Je bent zo dapper en vol bravoure.", zegt Fortuin (p.247). "Ze heeft lef.", zegt de paardenkoopman (p.225). "Je bent een vechter, fel als de duivel.", zegt Hugo (p.288).

Als generaal is ze "ontzagwekkend, sterk en beeldschon" (p.375).

Tavi (Octavia): zus van Isabelle: anders dan Isabelle maar even ongelukkig met haar toekomstperspectief. Houdt van wiskunde en wetenschap, leeft met haar hoofd in de wolken volgens Isabelle.

Ella, de stiefzus, de Assepoester. Het besef dat Ella alle aandacht en bewondering krijgt veranderde de genegenheid tussen de 3 zussen in haat en jaloezie (p.36-37). Toen Ella het koninklijke schoentje paste en de uitverkorene werd van de prins, verdween ze tijdelijk uit het verhaal. Later blijkt dat ze zelf zo jaloeus was op Isabelle en Felix

dat ze hun vlucht naar Italië en Mongolië saboteerde. In de slotfase komt alles goed – een sprookje waardig – maar blijkt Isabelle toch de morele overwinnaar.

De moeder van Isabelle en Tavi: heeft slechts 1 wens voor haar kinderen: hen opvoeden tot “modelmeisjes” gekleed in roze jurkjes met tierlantijntjes, met zijden muiltjes, aansluitend aan banketten op zoek naar de ideale prins of hertog. Geleidelijk verliest ze hierin haar hoofd en neemt Isabelle de zorg op voor haar, niettegenstaande haar negatieve gevoelens.

Felix: de paardenknecht en verliefd op Isabelle. Een verliefdheid die wederzijds is.

Hugo: de zoon van Madame Le Benêt bij wie de zussen onderdak vinden door Tantine. Hugo staat voor het oerconservatieve rolmodel: “de jongen rond wie alles draait, die geen meisje wil dat de hele wereld op zijn kop wil zetten” (p.288). Knap is dat de auteur erin slaagt hem zo te tekenen dat het hilarisch wordt.

De magische figuren, zij spelen een rol in Isabelles zoektocht.

Lot, een oude vrouw die zich voordoeft als Tantine is 1 van de 3 schikgodinnen. Stippelt voor Isabelle een enge en saaie toekomst uit.

Markies Fortuin, de tegenhanger van Lot. Is dol op avontuur, splitsingen, uitdagingen en opwinding (p.112). Heeft een entourage van musici, acrobaten, een diva, een goochelaar en waarzegger, een kok en een kapucijnaapje (p.43). De weddenschap tussen Lot en Fortuin wie het lot van Isabelle kan veranderen is de raamvertelling van ‘Stiefzus’. Op het einde zijn beide verliezers want Isabelle heeft haar pad zelf uitgestippeld en gevolgd.

Tanaquil; de magische Elfenkoningin. Tovert voor Ella de attributen om naar het bal te gaan en helpt stiekem Isabelle: geeft haar betoverde wapens en stimuleert haar om de ontbrekende stukjes in haar hart terug te vinden. Hoe ze dat moet doen moet Isabelle zelf uitzoeken (p.90). Tanaquil verafschuwt Isabelles droombeeld om mooi te zijn.

Tips voor gesprek

- Is Isabelle realistisch getekend of is ze een sprookjesfiguur? Hoe herkenbaar is ze?
- Wie voelt zich eerder een Tavi of een Ella, een Hugo of een Felix?
- Wie kiest voor Lot, wie voor Fortuin? Je kan een gesprek voeren over het toekomstbeeld van de jongeren: wie wil een zekere toekomst (Lot), wie één vol uitdagingen (Markies Fortuin)? Wat zijn de voordelen van zekerheid, de nadelen? Waar knijpt het schoentje?
- Wat vinden de jongeren van Hugo? En van mama’s toekomstvisie voor Tavi en Isabelle? Een hedendaags portret of voorbijgestreefd en hilarisch?

1.3 Structuur / opbouw

Het verhaal opent met 2 motto’s, gevolgd door een proloog en eindigend met een epiloog.

Het motto duidt in het kort het thema of het onderwerp van het boek aan. In het eerste richt de auteur zich rechtstreeks tot de lezer. Het tweede, met zwarte achtergrond, is algemener en schetst het verhaal in vogelvlucht. De proloog situeert de protagonisten Lot en Fortuin en hun weddenschap. Lot lijkt hier sterker dan Fortuin. De epiloog sluit a.h.w. aan op de proloog: Fortuin bezoekt opnieuw Lot en niettegenstaande hun spel onbeslist eindigt kunnen we Fortuin toch als morele overwinnaar zien.

Het verhaal kunnen we grofweg verdelen in twee: in het eerste worden de personages voorgesteld via wisselend perspectief: hun gedrag, gedachten en daden. In het tweede deel wordt het verband gelegd tussen al deze personages: de verhaallijnen kruisen elkaar, de spanningsboog stijgt naar een climax, gevolgd door de loutering in het slot. Het hele verhaal bestaat uit 129 korte hoofdstukjes (verwijzend naar de scherven van Ella’s glazen muiltje?), en leest hierdoor uiterst vlot.

Tips voor gesprek

- Vooral het ‘zwarte’ motto biedt stof tot discussie: welk gevoel hebben de jongeren bij dit motto? Is het inderdaad een duister en akelig verhaal? Maakt het nieuwsgierig naar de inhoud? Sluit het motto aan bij het verhaal? Zijn de jongeren akkoord met de laatste zinnen? Zit hier een opdracht in? Welk personage verwoordt dit?
- Is het verhaal goed opgebouwd? Welk deel vonden de jongeren het beste?
- Waar situeren zij de climax? In Ella’s bekentenis: “Ik ben de lelijkste stiefzus van allemaal.” (p.352) of bij Isabelle wanneer zij als generaal de wolf vrijlaat en Volkmar onthoofdt op pagina 381?

- Zit er voldoende spanning in 'Stiefzus' of is de plot ondergeschikt aan de psychologische ontwikkeling van Isabelle?
- Is er plaats voor humor? (de zweterige dode hond die meermaals opduikt, of Hugo's portret)
- Het kan interessant zijn de verschillende verhaallijnen op te sommen en te zien waar ze elkaar kruisen, hoe het weefsel van het verhaal ineens zit.

1.4 Slot

In de slotfase verdwijnt Fortuin uit Isabelles leven: hij gooit haar een gouden munt toe en mede door de herinnering aan zijn betoverende glimlach is ze ontzettend dankbaar voor "de kans die ze kreeg om zichzelf te zijn" (p. 389).

Tips voor gesprek

- Blijft dit slot nazinderen? Welk gevoel heerst er? Voelt iemand zich een Isabelle of is er eerder bewondering en / of jaloezie (ik zou zelf graag een Isabelle zijn, maar kan dit niet...)?
- Was dit een verrassend einde? Of lag het onverwachte eerder bij Ella's verraad?

1.5 Cover

Het boek oogt heel zwart, met op de cover Assepoesters glazen schoentje dat breekt in "duizend fonkelende stukjes" (p.31). Ook het motto is gedrukt op zwart papier.

Tips voor gesprek

- Past deze cover bij het verhaal? Zo niet, welke kleur was beter? Zijn de scherven symbolisch? De stukjes glas markeren ook elk hoofdstukje.

1.6 Tijd / setting

Het niet bepalen van tijd en setting is een typisch element voor het sprookje: "er was eens" en "in een ver land". 'Stiefzus' wijkt hier enigszins van af: het verhaal speelt zich af in de 18de eeuw (p.283) en in de streek rond Saint Michel in Frankrijk. De proloog met zijn magische sfeer staat wel buiten tijd en plaats: "er waren eens" en "in een eeuwenoude stad aan zee" (p.9).

Tips voor gesprek

- Hoe hedendaags is dit verhaal? In het motto op pagina 7 wordt de link gelegd tussen heden en verleden: zijn de jongeren hiermee akkoord? Zijn de wolven er nog steeds? Of hebben ze een andere vorm aangenomen?

2. VERWERKING

'Stiefzus' is een boek dat gelezen kan worden op 2 manieren:

- als een ontspannend sprookje met een strijd tussen goed en kwaad geënt op Assepoester
- als een ontwikkelingsroman met de focus op genderdiversiteit.

2.1 Sprookjes

Etymologisch is het woord sprookje (1610) een verkleiningsvorm van sproke: 'wat men zegt, vertelling' (1287).

Een sprookje wordt dan een verzonden vertelling.

'Er was eens...' met deze 3 woorden beginnen de meeste Westerse sprookjes. Wat volgt is een verhaal uit een wonderbare wereld waarin koningen, prinsessen en doodgewone mensen leven naast heksen, dwergen, reuzen, draken en sprekende dieren. Men onderscheidt volkssprookjes: anoniem en mondeling overgeleverd. Alle culturen kennen volkssprookjes. De beroemdste Westerse verzamelaars zijn de gebroeders Grimm (1812-1815). Cultuursprookjes daarentegen zijn geschreven door literaire auteurs. Zij maken gebruik van motieven, personages en structuren uit volkssprookjes, maar voegen er nieuwe figuren en situaties -en niet zelden een eigen moraal- aan toe. De bekendste schrijver van cultuursprookjes is Hans Christian Andersen die 156 sprookjes schreef. Hij schiep een aantal nieuwe figuren, zoals de sneeuwkoningin en het moerasvrouwtje.

Het verhaal van Assepoester is één van de bekendste volkssprookjes. De thematiek is universeel: het gevoel minderwaardig te zijn en niet genoeg gewaardeerd te worden. Rehabilitatie is in de werkelijkheid heel uitzonderlijk. Waar het ontstaan is, is onduidelijk: de oudste optekening is een Chinese versie uit de 9de eeuw. Verder zijn er de bewerkingen van Perrault 'Verhalen van moeder de gans' (1697) en Grimm en de gekende Disney-verfilming Cinderella (1950). Leuke anekdote gaat over het materiaal van de schoentjes: in 'Stiefzus' draagt Ella glazen muiltjes (gebaseerd op Perrault). Door de eeuwen heen werden ze vervaardigd uit de meest uiteenlopende materialen: 'elastisch' glas, gouddraad, zeem, kant... Sommige auteurs toonden zich met een keuze voor 'bonten' muiltjes aanhangers van een theorie die beweerde: de 'pantoufles de verre' zouden een spellings- of overleveringsfout zijn van 'pantoufles de vair' dat betekent muiltjes uit kostbaar eekhoornbont.

Tips voor gesprek

- Laat de groep de overeenkomsten en verschilpunten tussen Assepoester en 'Stiefzus' zoeken.
- Wie leest of las graag sprookjes? Laat ieder een persoonlijke top 5 samenstellen, daaruit kan de groep het populairste sprookje kiezen. Laat iemand het verhaal vertellen. Waarom is het zo populair?
- Je kan een bekend sprookje voorlezen en er iets aan veranderen. Wie vindt de fout?
- Een sprookjesquiz: - uit welk materiaal is Assepoesters schoentje gemaakt? / bij welk sprookje hoort een bepaalde illustratie / wie versloeg de 'gelaarsde kat'? / noem 3 sprookjes waarin het volgende dier een belangrijke rol speelt / de moraal of les proberen te achterhalen in een aantal sprookjes.
- Laat de groep een sprookjesachtige sage verzinnen als verklaring voor iets vreemds uit eigen buurt: een rare boom / de Corona-pandemie / een jarenlang leegstaand en vervallen huis / scheefgezakte graven op het kerkhof.

2.2 'Stiefzus' alsbildungs- of ontwikkelingsroman

In een ontwikkelingsroman staat de geleidelijke en innerlijke groei van het hoofdpersonage centraal: hier Isabelle. De Bildungsroman kent meestal 3 fasen.

De eerste fase is de kindertijd: de held groeit op in een harmonieuze omgeving. In 'Stiefzus' de periode tot de vete tussen Isabelle en Ella ontstaat (p.36-37). Isabelle is gefascineerd door mannelijke krijgsheren, duelleert met Felix en houdt van haar paard Nero.

Tweede fase is de jeugd: de held maakt allerlei omzwervingen weg van zijn familie. Hij is vaak innerlijk verward en leeft in conflict met zijn omgeving. In 'Stiefzus': Isabelle onderneemt, in opdracht van Tanaquil een queeste naar de 3 ontbrekende stukjes in haar hart: Felix, Nero en Ella.

In de derde fase van de ontwikkelingsroman komt de held tot inkeer. Hij kijkt terug op de overwonnen problemen en kan gelouterd zijn rol spelen in de samenleving. In 'Stiefzus': "Nu beseft Isabelle dat ze haar hele leven al vocht om zichzelf te mogen zijn." (p.372).

Tips voor gesprek

- Je kan de 3 theoretische fasen van de ontwikkelingsroman toepassen op het boek. (zoals hierboven).
- Is Isabelles groei herkenbaar voor de jongeren? Wie vertelt hierover iets? Wie heeft een magisch teken tot verandering gekregen? Wie heeft een toverfee?
- Volgende quotes uit het boek kunnen aanleiding zijn tot een filosofisch gesprek: "Alleen een dwaas kan gelukkig zijn. (p.394). "Er bestaat wel degelijk magie in deze trieste, harde wereld." (p.377). of volgende stellingen: Hoe moeilijk is het om zichzelf te zijn? Wie zijn de demonen of de wolven? Moet je altijd kunnen doen wat je wil? Is het beter de raad van anderen te volgen?
- Het verhaal van de 13-jarige Nederlandse Laura die in 2009 een solo-zeiltocht rond de wereld wou varen kan ook uitgangspunt zijn tot discussie: het is Laura's droom, mocht van haar ouders. Er stonden wel een paar wetten in de weg. En de leerplichtambtenaar en de Kinderbescherming lagen dwars. Wat nu? Heb je als kind nog iets te vertellen? Na een hoop geblabla (rechtszaken, media-aandacht, uithuisplaatsing enz.) lukt het haar: op 4 augustus 2010 vaart ze uit en op 21 januari 2011 sluit ze de reis af in Sint-Maarten. Geslaagd!? Terecht of niet?
- Wie kent titels van ontwikkelingsromans? Wie leest deze graag en waarin ligt het aantrekkelijke? (identificatie met hoofdpersonage / overtuigingskracht van het verhaal). Voorbeelden kunnen zijn: de boeken van Bart Moeyaert, John Green, als klassieker: 'De kleine Johannes' van Frederik van Eeden.

Tips voor dramatische expressie

- Markies Fortuin nodigt, op pagina 302, Isabelle uit voor een toneelopvoering. Je kan in groep het toneel naspelen. Wie speelt Isabelle? Laat de Isabelle nadien vertellen hoe het voelde.

2.3 Genderdiversiteit

Door het traditionele rollenpatroon op zijn kop te zetten geeft Donnelly haar boek ook een plaats binnen de genderdiversiteit. Fortuin geeft in zijn toneelstuk de glansrol aan Elizabeth de Eerste “de beste heerser die Engeland ooit kende” (p.307). Isabelles mannelijke helden moeten in de coulissen verdwijnen. Isabelle raakt eerst betoverd door Elizabeth, nadien bedroefd: deze droom kan ze niet realiseren. Uiteindelijk kiest ze toch haar eigen weg en kan en mag ze schitteren als generaal. De droom van de moeder ligt, net als de glazen schoentjes, in scherven.

Tips voor gesprek

- Op een aantal citaten uit het boek kan je wat dieper ingaan: “De kaas had vreemde groene vlekken, een scheve vorm en een doordringende geur, maar werd niet gewaardeerd. Anders-zijn was niet iets wat werd gewaardeerd in een kaas. Of in een meisje.” (p.207). Gedateerd of actueel? “Ik wilde boeken. Ik wilde wiskunde en wetenschap. Maar ik kreeg japonnen en schoenen met hoge hakken. Dat maakte mij verdrietig.” (p.212). “Ik wil geen fel meisje. En ook geen raar meisje. Ik wil een lief meisje” (p.288), dixit Hugo. “Ze heeft lef. En ze is zo sterk als... Stel je voor dat elk meisje zo was en dat besepte. In wat voor wereld zouden we dan leven? Ha, de hel op aarde. Nee, fluisterde de jongen. Het paradijs.” (p.225).
- Isabelle verruult haar mannelijke idolen voor vrouwelijke helden. Ook de laatste jaren wordt in onze samenleving de klemtoon gelegd op vrouwelijke rolmodellen: tentoonstellingen rond vrouwen in de kunst / meer zendtijd voor de sportvrouw / vrouwelijke wetenschappers vertellen hun verhaal / de eerste ruimtetoerist, op 20 juli 2021, was een vrouwelijke astronaut die nooit een ruimtereis mocht maken / meer boeken die dit thema als onderwerp hebben. Hoe belangrijk zijn vrouwelijke helden? Laat elke jongere een vrouwelijke held promoten. Nadien kan een ranglijst gemaakt worden. Is er een verschil van mening tussen de jongens en de meisjes in de leesgroep? Inspiratie: Bedtijdverhalen voor rebelse meisjes / Elena Favilli en Francesca Cavallo (Rose Stories, 2018). Hierin ook Elizabeths verhaal.
- Je kan een aantal boeken rond dit thema vergelijken: hoe werkt de auteur dit uit? In welke tijd situeert hij het verhaal? Welke sfeer wordt gecreëerd? Je kan vragen naar de leeservaring of zelf een aantal titels voorstellen: Yzerkop / Jean-Claude van Rijckeghem, Jinxed / Amy McCulloch, Ranja de Roversdochter / Astrid Lindgren.

Algemene creatieve verwerkingstip

- Na ‘Stiefzus’ verschijnt ‘Vergif’, dit boek is geen vervolg maar een nieuw verhaal uitgaande van het sprookje Sneeuwwitje. Laat de jongeren Isabelles verhaal herschrijven op het thema van Sneeuwwitje. Is ‘Vergif’ nog de juiste titel?

3. VERDER LEZEN

- Cinder / Marissa Meyer (Blossom Books, 2018)
- Cinder & Ella / Kelly Oram en Lia Belt (vert.) (De Fontein, 2021)

Juryleden kunnen online op de boeken reageren. Ga naar www.deleesjury.be, klik op ‘Lezen’ en dan op de juiste leeftijdsgroep en het boek in kwestie.